

Literatuur

Signalement

Over sensatie, onderzoek en 'waar is dat nou goed voor'

In het boek dat ik aankondig en waar ik reclame voor maak komt de stad 's-Hertogenbosch niet voor. Het gaat wel over geschiedenis en meer over het beoefenen van de geschiedenis. De schrijvers, twee Belgische historici, prikkelen de lezer met hun stelling dat het de ware geschiedbeoefenaar alleen maar om het vreemde verleden behoort te gaan. De ware historicus is diep geïnteresseerd in het verleden om het verleden. En dat laatste onderscheidt hem van socioloog, econoom en politicus die weliswaar dankbaar gebruik maken van resultaten van historisch onderzoek, maar die niet werkelijk geïnteresseerd zijn in het verleden. Bovendien stellen zij over het algemeen maar matig belang in geschiedenis die meer dan twee eeuwen teruggaat. De superpositie van de nieuwste geschiedenis komt door het utilitaristische gebruik door economen en politici. De ware historicus kent geen primaat toe aan oude of nieuwe geschiedenis. De aanraking van het bureau

van Toergenjew, de akte in het Bosch' Protocol waarin sprake is van Jeroen Bosch of de nagelaten sporen van Marx' zwoegen, ze zijn hem even dierbaar en roepen iets bij hem op. Econoom, politicus en socioloog gebruiken de geschiedenis om het nu en stellen de historie in dienst van het heden dat zij willen begrijpen. Tollebeek en Verschaffel wijzen dat af.

Voor wie wel eens archiefonderzoek heeft gedaan is veel waarover de auteurs schrijven herkenbaar. In een van zijn opstellen komt de negentiende-eeuwse Franse historicus Houssaye aan het woord die vertelt van zijn geluk. De sensatie wanneer hij in contact komt met het verleden. Niet door in een glazen kastje in een museum te kijken naar 'hoe men vroeger leefde', maar omdat hij in contact treedt met 'het leven dat opstijgt uit de bronnen'. Hij is op reis in het vreemde verleden, hij geniet van het vinden, van het (moeten) zoeken van dingen die niet duidelijk zijn. Ja, door het 'wellustig' vastpakken van oude documenten! Dat laatste kan vaak niet meer omdat zoveel al verloren is gegaan door een overdosis aan 'wellust' bij nogal wat onderzoekers.

Een bijzonder aardig boek, dat een klein beetje afrekent met utiliteits-denken en het

idee dat alles vooral nuttig moet zijn en zeker meerwaarde moet hebben. Toch vraag ik mij af of het onderzoeken van de arbeidsomstandigheden in de Bossche industrie aan het eind van de negentiende eeuw of het speuren naar milieuvervuilend werk in de achttiende eeuw, ik denk bijvoorbeeld aan spiegelmakerijen, niet 'nuttig' mag zijn. De schrijvers komen uit bij Burckhardts formule dat geschiedenis er niet is om ons 'klug für heute' maar om ons 'weise für immer' te maken.

Jo Tollebeek en Tom Verschaffel, De Vreugden van Houssaye. Apologie van de historische interesse (Amsterdam, Wereldbibliotheek, 1992) 136 blz., fl. 24,50

Aart Vos

Justus van Effen (1684-1735)

'Wat is het voor zyn huis een ongemeene zegen, dat hy u (de HS) heeft tot klant gekreegen ! wat is hy niet verplicht to waare dankbaarheid ! Zyn winkel wordt schier afgeloopen, Om uw volgeestig werk te koopen.'

Zo uitbundig prees de schrijver van de Hollandsche Spectator (de HS) zich zelf

aan bij uitgever Uytwerf te Amsterdam. De schrijver van dit half-wekelijkse tijdschrift -een bestseller- was Justus van Effen, die zich in 1732 te 's-Hertogenbosch vestigde (aan de Vughterdijk ?). De literator was een van de wegbereders van de Nederlandse Verlichting in de achttiende eeuw. In zijn hoofdwerk, de *Hollandsche Spectator*, sneed hij in briefvorm de meest uiteenlopende onderwerpen aan, waarover hij zijn licht liet schijnen. Variërend van het psalmzingen in de gereformeerde kerk, de opvoeding van de jeugd, de albeschikende vrouw, de vrees voor de dood, tot tafelmanieren. De auteur zag het als zijn taak zijn medeburger te beschaven en predikte de verlichte boodschap dat de mens op weg was naar zijn vervolmaking. Daartoe waren de redelijke godsdienst, deugdzaamheid en verdraagzaamheid noodzakelijk.

De indrukwekkende studie van Buijnsters, hoogleraar Nederlandse letterkunde van de achttiende eeuw aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen, biedt ons niet alleen zicht op het leven van Justus van Effen, maar nog meer op een uiterst boeiend en belangwekkend tijdvak: de eerste helft van de achttiende eeuw.

Van Effens werk werd veel gelezen en druk besproken in koffiehuisen en sociëteiten, fenomenen die in deze eeuw tot grote bloei kwamen en

Een portret van Justus van Effen is opgenomen in het eerste deel van zijn De Hollandsche Spectator.

van waaruit veel invloed op het maatschappelijk bestel uitging. Wie wil weten wat de achttiende eeuwse burgerij zoal bezighield, leze dit werk van Buijnsters.

P.J. Buijnsters, Justus van Effen (1684-1735). *Leven en werk* (Utrecht, Hes-uitgevers, 1992) 445 blz.

Wel een beetje duur: f. 159,-

Aart Vos